

ARCHIWUM
KRYMINOLOGII*Jan Widacki, Anna Szuba-Boroń* ■**Przestępstwo zgwałcenia w Polsce
w latach 1999–2017****Rapes in Poland in the period 1999–2017**

Abstrakt: Na przestrzeni lat zmieniały się prawnokarne regulacje dotyczące przestępstwa zgwałcenia, przede wszystkim jednak widoczny jest proces przeobrażania kontekstu kulturowego. W pierwszych dekadach XX w. jako dowodu zgwałcenia wymagano śladów przemocy, obrażeń na ciele ofiary. Lata 70. XX w. ukazały już zupełnie inny obraz społeczny tego zjawiska, ujawniając w strukturze zgwałceń przeważający udział tzw. zgwałceń randkowych. Uwarunkowania kulturowe odgrywają kluczową rolę w procesie uznania zachowania za gwałt. W świetle danych statystycznych można również postawić tezę, że zmiana trybu ścigania przestępstwa zgwałcenia nie wpłynęła ani na wzrost stwierdzonych przestępstw zgwałcenia, ani na zmniejszenie ciemnej liczby gwałtów.

Słowa kluczowe: zgwałcenie, zgwałcenia w Polsce, statystyki zgwałceń, gwałty randkowe, przestępstwa seksualne

Abstract: Not only have the regulations in criminal law concerning the crime of rape changed over the years, but so has the evident process of the transformation of its cultural context. In the early decades of the 20th century, physical traces of violence – visible bodily harm experienced by the victim – was required as proof of rape. The 1970s brought an entirely different social image of the phenomenon, revealing that “date rape” constitutes the majority of all acts of rape. Cultural circumstances play a key role in the process of naming an act rape. Statistical data also allow for the claim that the shift in prosecuting cases of the crime of rape has neither resulted in an increase in the number of reported rapes nor in a decrease in the number of such unreported crimes.

Keywords: rape, rapes in Poland, rape statistic, date rape, sexual offences

Prof. dr hab. Jan Widacki, Krakowska Akademia im. A. Frycza Modrzewskiego, Wydział Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych (Polska), ORCID 0000-0001-9174-3501, jan.widacki@gmail.com

Dr Anna Szuba-Boroń, Krakowska Akademia im. A. Frycza Modrzewskiego, Wydział Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych (Polska), ORCID 0000-0001-5417-5496, aszuba@afm.edu.pl

1. Przestępstwo zgwałcenia w prawie polskim

Kodeksowe nazwy odpowiadające potocznej nazwie „zgwałcenie” w polskim prawie karnym zmieniały się na przestrzeni lat¹. Zmieniały się także rozdziały części szczególnej Kodeksu karnego, w których umieszczane były przepisy dotyczące tego przestępstwa. Nie tylko ma to znaczenie z uwagi na prawnokarne konsekwencje popełnienia „przestępstwa podobnego” (por. art. 64 § 1 k.k., art. 75 § 1 k.k.), ale także wskazuje na pewną intencję ustawodawcy. Czy zgwałcenie jest dla niego przestępstwem przeciwko moralności, czy przeciwko szeroko rozumianej wolności, czy przeciwko wolności seksualnej i obyczajności zarazem? Czy przede wszystkim obrażana jest nim moralność, czy też przede wszystkim naruszana jest wolność jednostki?²

Kodeks karny z 1932 r. w rozdziale XXXII „Nierząd” w art. 204 § 1 stanowił: „Kto przemocą, groźbą bezprawną albo podstępem doprowadza inna osobę do poddania się czynowi nierządному [wyróżn. – JW, ASB] lub wykonania takiego czynu – podlega karze więzienia do lat 10”.

§ 2 tego artykułu stanowił, że ściganie tego przestępstwa następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Przez „czyn nierządny” rozumiano „wszelkie działania skierowane na zaspokojenie popędu płciowego w sposób inny niż ten, który wyznacza społeczeństwo, dobrze pod względem czystości obyczajów zorganizowane”³.

Kodeks karny z 1969 r. powtórzył dosłownie ten przepis w art. 168, z tą jedynie różnicą, że w sankcji, nie zmieniając wymiaru zagrożenia (do lat 10), słowa „karze więzienia” zastąpił słowami „karze pozbawienia wolności”.

Przepis art. 168 k.k. z 1969 r. znalazł się w rozdziale XXII „Przestępstwa przeciwko wolności”. Na gruncie tego Kodeksu „czyn nierządny” rozumiany był podobnie jak na gruncie poprzedniego kodeksu. „Czyn nierządny, to czyn niezgodny z moralnością w dziedzinie stosunków płciowych, polegający na czynnościach zmierzających do zaspokojenia popędu płciowego, zarówno w sposób prawidłowy (przez spółkowanie z osobą płci przeciwnej), jak i w sposób zбочony”⁴.

¹ Uwagę zwracała na to ostatnio, choć w innym kontekście, M. Płatek, *Zgwałcenie. Gdy termin nabiera nowej treści. Pozorny brak zmian i jego skutki* [Rape. When an old term acquires a new meaning. A consequence of false sameness], „Archiwum Kryminologii” 2018, t. XL, s. 263–325.

² „Nierząd” wedle słownika Lindego oznaczał „brak porządku” w różnych dziedzinach, także moralnej. Daje on przykłady „nierząd z krewną – kazirodztwo”, „nierząd z wolną – poróbstwo”, „(o mężczyźnie) – cielesność z białogłową”. Zob. S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 2, cz. 1, M–O [Polish Dictionary, volume 2, part 1, M–O], Drukarnia Xsieny Pijarów, Warszawa 1809, s. 309. Wedle współczesnego słownika słowo „nierząd” ma już tylko moralne konotacje, znaczy: „rozpusta, zwłaszcza uprawiana dla materialnej korzyści, prostytutka”. Zob. E. Sobol (oprac.), *Podręczny słownik języka polskiego* [Pocket Dictionary of the Polish Language], Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 533.

³ J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem* [Penal Code with Commentary], Wydawnictwo Zakładu Narodowego Ossolińskich, Lwów 1932, s. 249.

⁴ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem* [The Penal Code with Commentary], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973, s. 492.

Kodeks karny z 1969 r. oddzielnie spenalizował gwałt zbiorowy lub ze szczególnym okrucieństwem (art. 168 § 2), za które przewidział karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Przestępstwo zgwałcenia, podobnie jak w Kodeksie z 1932 r., ścigane było na wniosek pokrzywdzonej (pokrzywdzonego).

Tę formę ścigania uzasadniano „ostrożnością w ingerowaniu w sferę życia osobistego pokrzywdzonej, która z jakichś powodów może nie życzyć sobie procesu karnego”⁵. Nie bez racji uważano, że „proces prowadzony wbrew woli [pokrzywdzonej] mógłby pogłębić krzywdę wyrządzoną jej przez sprawcę”⁶. Ustawodawca miał tu na uwadze traumę, jaką zwykle wywołuje u pokrzywdzonej udział w procesie, który siłą rzeczy ujawnić musi fakty z jej intymnego życia (np. życia płciowego przed zdarzeniem), zmusza do poddania się oględzinom intymnych części ciała, badaniom ginekologicznym, przesłuchaniom etc. Miał też na względzie istotne i stygmatyzujące w wielu środowiskach, szczególnie konserwatywnych, ujawnienie faktu współżycia seksualnego, choćby było ono efektem gwałtu. Zwracano też uwagę, że w procesie o zgwałcenie prowadzonym wbrew woli pokrzywdzonej wystąpiłyby także trudności dowodowe⁷, co jest oczywiste, gdyż w wielu przypadkach ofiara jest jedynym świadkiem, a we wszystkich przypadkach to ona i tylko ona wie, czy do czynu doszło wbrew jej woli.

Wedle Kodeksów z 1932 i 1969 r. dla zaistnienia zgwałcenia nie musiało dojść do odbycia stosunku płciowego w sensie anatomicznym. „Czyn nierządny” był bowiem pojęciem szerszym niż „stosunek płciowy”. W efekcie za zgwałcenia uznawane były zarówno przypadki, gdy z pokrzywdzoną wbrew jej woli odbyto stosunek płciowy, jak i inne zachowania, których cechą wspólną było to, że zmierzały one do zaspokojenia popędu seksualnego sprawcy kosztem pokrzywdzonej, wbrew jej woli i z jej udziałem⁸.

Kodeks karny z 1997 r. przestępstwo zgwałcenia umieszcza w rozdziale XXV: „Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”. Inna jest też konstrukcja przepisu. Art. 197 § 1 mówi o „doprowadzeniu innej osoby do obcowania płciowego”, co jest zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat 12⁹. Natomiast w § 2 tego przepisu jest mowa o „doprowadzeniu innej osoby do poddania

⁵ Ibidem, s. 496.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Podobnie „zgwałcenie” definiuje obowiązujące w FBI Uniform Crime Reporting: „Any sexual act directed against another person, forcible and/or against that person’s will, or not forcible or against the person’s will where the victim is incapable of giving consent”. Zob. U.S. Department of Justice. Federal Bureau of Investigation. Criminal Justice Information Services Division, *United Crime Reporting. National Incident-Based Reporting System*, t. 1, *Data Collection Guidelines*, Washington D.C. 1988, s. 35–37.

⁹ Budząca konstytucyjne wątpliwości nowelizacja Kodeksu karnego z 2019 r. podniosła górną granicę zagrożenia w typie podstawowym z 12 do 15 lat, a w typach kwalifikowanych – nawet do dożywotniego pozbawienia wolności przy równoczesnych podniesieniach dolnych zagrożeń.

się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności”. Zatem w miejsce pojęcia „nierządu” obecnego w kodeksach z lat 1932 i 1969 wprowadzono dwa nowe pojęcia: „obcowanie płciowe” (art. 197 § 1) i „inna czynność seksualna” (art. 197 § 2).

Rozgraniczenie odpowiadających tym pojęciom stanów faktycznych okazało się trudniejsze niż zakładano. W doktrynie przyjmuje się, że „obcowanie płciowe” to nie tylko stosunek płciowy w sensie anatomicznym (spółkowanie), ale także inne formy współżycia seksualnego (np. stosunki oralne, analne) polegające nie na pełnym akcie spółkowania, ale zaspokajające popęd płciowy sprawcy i traktowane przez niego jako ekwiwalent równoważny spółkowaniu¹⁰. W komentarzach do Kodeksu karnego podnosi się też, że obok elementu subiektywnego istotne są też elementy strony przedmiotowej. To zaspokojenie popędu płciowego sprawcy musi, zdaniem autora komentarza, przybrać postać bezpośredniego kontaktu ciała sprawcy z organami płciowymi ofiary¹¹. Takie ujęcie wydaje się zbyt wąskie. Wątpliwe również wydaje się przyjęcie, że nie muszą to być organy płciowe ofiary, ale „te części jej ciała, które sprawca traktuje równoważnie i na których, lub za pomocą których wyładowuje swój popęd seksualny”¹². Wydaje się, że poprawniej można by to ująć tak, iż za obcowanie płciowe uważa się oprócz stosunku płciowego (w sensie anatomicznym) także każde podjęte w celu zaspokojenia popędu płciowego doprowadzenie do kontaktu narządów płciowych ofiary i ciała sprawcy lub narządów płciowych sprawcy z ciałem ofiary będące w odczuciu sprawcy surogatem stosunku płciowego¹³. Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (tzw. konwencja stambulska) z 2011 r. w art. 36.1.a stanowi, że „zgwałcenie ma miejsce wówczas, gdy dochodzi do penetracji waginalnej, analnej lub

¹⁰ Por. B. Kunicka-Michalska, J. Wojciechowska, *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i netykalności cielesnej* [Crimes against Freedom, Freedom of Conscience and Religion, Sexual Freedom, Modesty and Dignity and Bodily Inviolability], C.H. Beck, Warszawa 2001, s. 93; por. też M. Filar, *Przestępstwo zgwałcenia w polskim prawie karnym* [The Crime of Rape under Polish Criminal Law], Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1974, s. 83; M. Bielski, *Wykładnia znamion „obcowanie płciowe” i „inna czynność seksualna” w doktrynie i orzecznictwie sądowym* [Interpretation of the characteristics of “sexual intercourse” and “other sexual activity” in judicial doctrine and case law], „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2008, R. XII, z. 1, s. 211–229.

¹¹ Por. M. Rodzyńkiewicz [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II [The Penal Code’s Special Section. A Commentary], Zakamycze, Kraków 2006, s. 600.

¹² M. Filar, *Przestępstwo...*, op. cit., s. 83 i n.

¹³ Podobnie B. Madeja, *Obcowanie płciowe jako znamię przestępstwa* [Sexual intercourse as a criminal offence], „Nowe Prawo” 1989, nr 2–3, s. 153: „zachowanie polegające na fizycznym kontakcie ciał partnerów, mające obiektywnie seksualny charakter przez zaangażowanie w nim narządów płciowych”. Wcześniej podobnie L. Wachholz, J. Olbrycht, *Medycyna kryminalna* [Criminal Medicine], Gebethner i Wolf, Warszawa 1924, s. 347: „do tych czynności zaliczałyby się [...] dotykania np. ręką lub językiem części wstydných ofiary lub swemi częściami płciowymi wszystkich części ciała ofiary z wyjątkiem jej części płciowych”.

oralnej o charakterze seksualnym drugiej osoby, jakąkolwiek częścią ciała lub jakimkolwiek przedmiotem bez zgody tej osoby”¹⁴.

Przyjęte w Polsce pojęcie „obcowania płciowego” jest więc szersze od tak rozumianego zgwałcenia. Wedle konwencji „zgwalceniem” nie byłoby zmuszenie ofiary do penetracji „waginalnej, oralnej lub analnej” ciała sprawcy (sprawczyń). W polskiej praktyce takie działanie uznane zostałoby za „obcowanie płciowe”.

Każde z tych ujęć, zarówno zgwałcenia, jak i obcowania płciowego, wykacza znacznie poza rozumiane ściśle „odbycie stosunku płciowego” i zaciera na dobrą sprawę granicę między „obcowaniem płciowym”, o którym mowa w art. 197 § 1, a „inną czynnością seksualną”, o której mowa w art. 197 § 2 Kodeksu karnego. W praktyce orzeczniczej Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych pojęcie „obcowania płciowego” traktowane jest rozszerzająco, kosztem zawężenia pojęcia „innej czynności seksualnej”. Ta ostatnia ograniczona jest do

takiego zachowania, które związane jest z szeroko rozumianym życiem płciowym człowieka, polegające na kontakcie cielesnym sprawcy z pokrzywdzonym lub przynajmniej na cielesnym i mającym charakter seksualny zaangażowaniu ofiary [...] inna czynność seksualna obejmuje te sytuacje, w których sprawca, zmierzając do pobudzenia lub zaspokojenia swojego popędu płciowego, dotyka narządów płciowych ofiary (choćby poprzez bieliznę lub odzież) lub podejmuje inne czynności w związku z zetknięciem z ciałem ofiary (np. pieszczoty, pocałunki)¹⁵.

W innym orzeczeniu¹⁶ Sąd Najwyższy uznał, że „inną czynnością seksualną” jest także dotykanie piersi ofiary. W orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych przeważa pogląd, że penetracja narządów płciowych (rodnych) kobiety w innej formie niż za pomocą męskiego członka (w czym upatrują „surogatu

---

¹⁴ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. [The Council of Europe’s Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, opened for signature in Istanbul on 11 May 2011], Dz.U. z 2015 r. poz. 961, podpisana przez Polskę 18 grudnia 2012 r., ratyfikowana 6 lutego 2015 r. – Ustawa z dnia 6 lutego 2015 r. o ratyfikacji Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzonej w Stambule dnia 11 maja 2011 r. [Act of 6 February 2015 on the ratification of the Council of Europe’s Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, opened for signature in Istanbul on 11 May 2011], Dz.U. z 2015 r. poz. 398. Por. też E. Bienkowska, L. Mazowiecka (red.), *Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Komentarz* [Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence. A Commentary], Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

¹⁵ Uchwała SN z dnia 19 maja 1999 r., sygn. akt I KZP 17/99 [Resolution of the Supreme Court of 19 May 1999, reference number: I KZP 17/99], OSNKW 1999, z. 7–8, poz. 37.

¹⁶ Postanowienie SN z dnia 21 maja 2008 r., sygn. akt V KK 139/08 [Order of the Supreme Court of 21 May 2008, reference number: V KK 139/08], Lex nr 435319.

stosunku płciowego”) jest także obcowaniem płciowym¹⁷. Pogląd ten jest niezwykle ugruntowany w orzecznictwie, choć jest dość wątpliwy z punktu widzenia wiedzy seksuologicznej, dla której samo włożenie palca do pochwy trudno uznać za „surogat stosunku płciowego”¹⁸.

W konsekwencji znamię przestępstwa z art. 197 § 1 Kodeksu karnego „obcowanie płciowe” jest pojęciem węższym niż znamię „czynności nierządne” z art. 204 § 1 k.k. z 1932 r. czy art. 168 § 1 k.k. z 1969 r. Jest zarazem znamieniem szerszym niż „stosunek płciowy” (rozumiany w sensie anatomicznym).

Wszystkie te uwagi są istotne przy porównywaniu statystyk kryminalnych dotyczących przestępstwa zgwałcenia przed wejściem w życie Kodeksu karnego z 1997 r. i po jego wejściu w życie. Przy próbie dokonania takich porównań należy mieć na uwadze, że statystyczna jednostka „przestępstwo zgwałcenia” opisuje w statystykach przed 1997 r. i po nim inne zachowania przestępcze.

Co więcej, trzeba pamiętać, że nowelizacja Kodeksu karnego w 2013 r.¹⁹ uchyliła art. 205 k.k., znosząc tryb ścigania przestępstwa zgwałcenia na wniosek pokrzywdzonego, natomiast nowelizacja Kodeksu postępowania karnego wprowadziła pewne zmiany dotyczące trybu ścigania tego przestępstwa.

2. Przestępstwo zgwałcenia w Polsce przed wejściem w życie Kodeksu karnego z 1997 r. w kontekście kulturowym

Statystyczny obraz przestępstwa zgwałcenia z okresu międzywojennego jest mało czytelny. „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” z 1924 r. wśród „ważniejszych przestępstw zameldowanych i wykrytych przez policję” podaje dane z 1922 r., kiedy to policji zameldowano o 4569 przestępstwach przeciwko moralności, a policja wykryła 4579 takich przestępstw²⁰. Ile wśród tych przestępstw było zgwałceń, nie wiadomo. „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” za lata

¹⁷ Por. wyrok SA w Katowicach z dnia 9 listopada 2006 r., sygn. akt II AKA 323/06 [Judgment of the Court of Appeal in Katowice of 9 November 2006, reference number: II AKA 323/06], Lex nr 216965; wyrok SA w Lublinie z dnia 24 sierpnia 2011 r., sygn. akt II AKA 154/11 [Judgment of the Court of Appeal in Lublin of 24 August 2011, reference number: II AKA 154/11], OSA 2012, z. 5, poz. 3–9; wyrok SN z dnia 24 czerwca 2008 r., sygn. akt III KK 47/07 [Judgment of the Supreme Court of 24 June 2008, reference number: III KK 47/07], Lex nr 438423.

¹⁸ Por. Z. Lew-Starowicz, V. Skrzypulec (red.), *Podstawy seksuologii* [Fundamentals of Sexology], Wydawnictwa Lekarskie PZWL, Warszawa 2010, s. 105; por. też Z. Lew-Starowicz, *Zarys seksuologii dla prawników* [An Outline of Sexology for Lawyers], Wydawnictwo ZPP, Warszawa 2000, s. 69 i n.

¹⁹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego [Act of 13 June 2013 amending the Penal Code Act and the Code of Criminal Procedure Act], Dz.U. z 2013 r. poz. 849.

²⁰ „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” 1924, R. III [Yearbook of Statistics of the Republic of Poland], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1925.

1925/1926 wśród „ważniejszych przestępstw zameldowanych” w ogóle nie wymienia przestępstw przeciwko moralności ani tym bardziej zgwałceń²¹. Podaje jedynie szczerkowe dane dotyczące osób prawomocnie skazanych w 1923 r. za zgwałcenie, ale tylko odnośnie do województw centralnych i wschodnich (5 osób skazanych) i województw zachodnich i śląskiego (44 osoby skazane)²². „Rocznik” z 1927 r. podaje zbiorcze dane dotyczące przestępstw seksualnych (w tym zgwałceń) za lata 1923–1926 (Tabela 1)²³.

Tabela 1. Przestępstwa seksualne w latach 1923–1926

Rok	1923	1924	1925	1926
Liczba	625	765	795	894

Źródło: „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” 1927, r. V, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1927.

W okresie tym odnotowywano zatem średnio 770 zgwałceń rocznie (przy rozpiętości od 625 do 894) z wyraźną tendencją wzrostu liczby zgwałceń.

Jak widać, przestępczość seksualna w ogólności, a zgwałcenia w szczególności nie były postrzegane jako poważny problem. Z jednej strony zapewne wynikało to w dużej mierze z ówczesnej obyczajowości, której opisy znane są z literatury²⁴, z drugiej strony kontekst obyczajowo-kulturowy decydował też o wysokiej ciemnej liczbie. Jak wyliczył Leon Radzinowicz, w drugiej połowie lat 20. XX w. zgwałcenie stanowiło zaledwie co pięćsetne przestępstwo²⁵.

„Małe Roczniki Statystyczne” GUS przed 1936 r. nie podają w ogóle liczby przestępstw zameldowanych policji, przekazują jedynie liczby „skazanych prawomocnie według rodzajów przestępstw”, a wśród katalogu tych przestępstw nie wymieniają zgwałcenia. Dopiero „Rocznik” z 1936 r., podając przestępstwa i liczby osób za te przestępstwa prawomocnie skazanych, wymienia zbiorczą kategorię

²¹ „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” 1925/1926, R. IV [Yearbook of Statistics of the Republic of Poland], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1927.

²² Ibidem, s. 450–451.

²³ „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” 1927, R. V [Yearbook of Statistics of the Republic of Poland], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1927, s. 500; por. też M. Rodak, *Przestępstwo zgwałcenia i jego sprawcy w II Rzeczypospolitej. Próba wstępnej charakterystyki* [The crime of rape and its perpetrators in the Second Polish Republic. A preliminary outline], „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2015, t. XVIII, s. 131–148.

²⁴ K. Janicki, *Epoka milczenia. Przedwojenna Polska, o której wstydzimy się mówić* [The Era of Silence. The Pre-War Poland that We Are Ashamed to Talk About], Znak Horyzont, Kraków 2018.

²⁵ L. Radzinowicz, *Struktura przestępczości w Polsce w świetle statystyki sądowej* [The structure of crime in Poland in view of judicial statistics], „Archiwum Kryminologiczne” 1935, t. II, z. 3–4, s. 390 i n.

„Stręczycielstwo, sutenerstwo i t.p.”²⁶. Można się domyślać, że w tej ostatniej kategorii mieszczą się też zgwałcenia. Dopiero w „Roczniku” z 1937 r. pojawia się kategoria „niektóre przestępstwa zameldowane policji”, a wśród tych „niektórych” wyodrębniony jest „nierząd”, który obejmuje: „kuplerstwo, sutenerstwo i inne przestępstwa seksualne”²⁷. „Rocznik” z 1938 r. również wśród „niektórych przestępstw zameldowanych policji” umieszcza „nierząd” obejmujący „kuplerstwo, sutenerstwo i inne przestępstwa na tle seksualnym”, wśród nich zgwałcenie²⁸. Tych przestępstw „nierządu” w 1935 r. odnotowano 3847, a w 1936 r. – 4031²⁹.

Ostatni przed wojną „Mały Rocznik Statystyczny” nie podaje już zbiorczo „przestępstw nierządu”, ale rozbija je na trzy kategorie: „stręczycielstwo i sutenerstwo”, „handel kobietami i dziećmi” oraz „inne przestępstwa seksualne”. Ta ostatnia kategoria obejmowała też zgwałcenia. „Rocznik” nie podaje jednak informacji, o ilu zgwałceniach zameldowano policji, a zatem ile ich było wśród 3112 przestępstw seksualnych w 1935 r. i wśród 3483 w 1936 r.³⁰

W „Roczniku” tym zawarto jednak dane dotyczące liczby prawomocnie skazanych za zgwałcenie. W 1937 r. za zgwałcenie skazano w Polsce prawomocnie 424 osoby³¹. Ogółem w roku tym skazano prawomocnie 358 036 osób. Jak łatwo policzyć, skazania za zgwałcenia stanowiły zaledwie 0,11% wszystkich skazań.

Wydaje się, że z jednej strony liczba zgwałceń nie była wielka, z drugiej, że nie przywiązywano do tego przestępstwa zbyt wielkiej wagi, nie uznając za słuszne wyodrębnić je w opisach statystycznych z grupy innych przestępstw. Podobnie było w pierwszych latach powojennych.

W pierwszym powojennym „Roczniku Statystycznym” z 1947 r. w ogóle nie uwzględniono danych o przestępczości. „Rocznik” za 1948 r. przedstawia liczby prawomocnie skazanych za niektóre przestępstwa, w tym za „przestępstwa przeciwko moralności”. Zalicza do nich czyn nierządny z osobą nieletnią lub upośledzoną, zgwałcenie, stręczycielstwo, sutenerstwo, nakłanianie do nierządu i handel żywym towarem i inne przestępstwa przeciwko moralności. Wedle danych z tego „Rocznika” w 1948 r. za zgwałcenie w Polsce, liczącej wówczas 23 800 000 mieszkańców prawomocnie skazano jedynie 80 osób. Dla porównania, w tym samym roku prawomocnie skazano łącznie 85 065 osób, w tym za zabójstwo – 487³².

---

²⁶ „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1936, s. 258.

²⁷ „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1937, s. 345.

²⁸ „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1938.

²⁹ „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1937, s. 345.

³⁰ „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1939.

³¹ Ibidem, s. 364.

³² „Rocznik Statystyczny” [Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1949.

„Roczniki” z lat 1949 i 1950 nie podają danych dotyczących przestępczości (ani skazań). „Rocznik” z 1955 r. wśród przestępstw, za które prawomocnie skazano, nie wymienia w ogóle przestępstw nierządu. Robi to dopiero „Rocznik” z 1956 r. Wśród przestępstw zameldowanych Milicji Obywatelskiej wymienia zbiorczo przestępstwa z rozdziału XXXII Kodeksu karnego („Nierząd”) bez rozbijania ich na poszczególne przestępstwa z tego rozdziału. Wedle tych danych w 1954 r. zameldowano milicji o 1803 przestępstwach nierządu, w 1955 r. zaś – o 1710³³. Ile wśród nich było przypadków zgwałcenia, nie wiadomo.

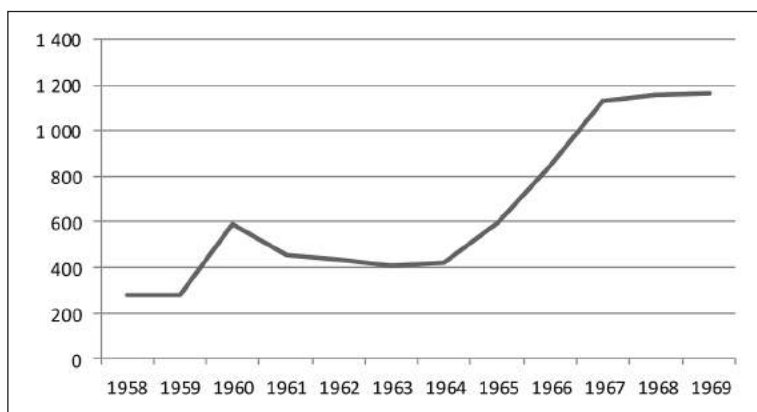
„Roczniki Statystyczne” z lat 60. XX w. wśród przestępstw zameldowanych Milicji Obywatelskiej nie wyodrębniają zgwałceń. Podają tylko liczby osób prawomocnie skazanych za zgwałcenia. Liczby osób skazanych prawomocnie za zgwałcenia w końcu lat 50. i w latach 60. ukazuje Tabela 2.

Tabela 2. Liczby osób skazanych prawomocnie za zgwałcenia w latach 1958–1969

Rok	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Liczba	281	279	589	454	437	407	423	597	850	1 133	1 160	1 168

Źródło: dane z „Roczników Statystycznych” za lata 1958–1969.

Wykres 1. Liczba osób prawomocnie skazanych za przestępstwo zgwałcenia w latach 1958–1969

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

W latach 1958–1969 odnotowywano rocznie średnio 689 skazań za zgwałcenia, przy rozpiętości od 281 do 1177 skazań, przy stałej, a od 1963 r. nawet gwałtownej tendencji wzrostowej.

³³ „Rocznik Statystyczny” [Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1956, s. 383.

W 1971 r. w statystykach milicyjnych (źródle danych GUS) w miejsce „przestępstw zameldowanych MO” wprowadzono jednostkę „przestępstwo stwierdzone”³⁴. Liczbę zgwałceń stwierdzonych w latach 70. ukazuje Tabela 3.

Tabela 3. Liczba zgwałceń stwierdzonych w latach 1970–1979

Rok	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Liczba	1 926	2 280	2 265	2 474	1 996	1 957	1 599	1 644	1 605	1 578

Źródło: dane z „Roczników Statystycznych” za lata 1970–1979.

Jak widać, w latach 1970–1979 rocznie stwierdzano średnio 1932 zgwałcenia, przy rozpiętości ich liczby od 1599 do 2474, przy początkowym (do 1973 r.) ogólnym trendzie zwykłym, a począwszy od 1973 r. – wyraźnym trendzie niżkowym.

W latach 1980–1987 liczba stwierdzonych zgwałceń była podobna. Ukazuje to Tabela 4.

Tabela 4. Liczba zgwałceń stwierdzonych w latach 1980–1987

Rok	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Liczba	1 576	1 395	1 684	1 875	2 184	2 102	1 896	1 578

Źródło: dane z „Roczników Statystycznych” za lata 1980–1987.

Liczba zgwałceń stwierdzonych w latach 1980–1987 była mniej więcej stabilna, przy średniej 1786 i rozpiętości od 1395 (1981 r.) do 2184 (1984 r.), podobna do liczby zgwałceń stwierdzonych w poprzedniej dekadzie.

Liczbę stwierdzonych przestępstw zgwałcenia w latach 1988–1997, a więc w ostatniej dekadzie obowiązywania Kodeksu karnego z 1969 r., ukazuje Tabela 5 (wedle danych Komendy Głównej Policji).

Tabela 5. Liczba zgwałceń stwierdzonych w latach 1988–1997

Rok	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Liczba	1 564	1 660	1 840	1 921	1 919	1 976	2 039	2 676	1 985	2 260

Źródło: dane z „Roczników Statystycznych” za lata 1988–1997.

³⁴ Za „przestępstwo stwierdzone” w postępowaniu przygotowawczym uznawano takie przestępstwo, w sprawie którego toczyło się postępowanie przygotowawcze zakończone aktem oskarżenia albo skierowaniem wniosku o zastosowanie ustawy amnestyjnej, albo przekazaniem do sądu w postępowaniu przyspieszonym, albo skierowaniem do organów finansowych, celnych lub innych, albo umorzeniem warunkowym, albo umorzeniem z przyczyn innych niż „niestwierdzenie przestępstwa”.

W omawianym okresie rocznie stwierdzano średnio 1984 zgwałcenia, przy rozpiętości ich liczby od 1564 (1988 r.) do 2676 (1995 r.).

Liczba zgwałceń stwierdzonych w tych latach również nie odbiegała znacząco od ich liczby w poprzedniej dekadzie. Od lat 70. statystyki policyjne odnotowywały rocznie po ok. 2000 stwierdzonych przestępstw zgwałcenia.

Jak widać, początek transformacji ustrojowej z przełomu lat 1989/1990 nie miał większego wpływu na liczbę stwierdzonych przestępstw zgwałcenia w przeciwieństwie do większości stwierdzonych przestępstw pospolitych, których liczba na przełomie lat 80. i 90. wzrosła łącznie o ok. 60%. Od 1988 r. do 1993 r. liczba zgwałceń stwierdzonych rosła w miarę systematycznie. Najbardziej widoczny był wzrost liczby zgwałceń stwierdzonych w latach 1994–1996. W 1995 r. liczba zgwałceń stwierdzonych wzrosła o ponad 31% w stosunku do 1993 r., by w 1996 r. spaść o blisko 25%, czyli praktycznie do poziomu z początku lat 90., a w roku następnym znów wzrosnąć – o 275 przypadków (czyli o 12%).

Mimo zmiany jednostek statystycznych (z przestępstw „zameldowanych” na „stwierdzone”) w statystykach widoczny jest znaczący wzrost liczby zgwałceń, który nastąpił pod koniec lat 60. przy braku takiej tendencji wzrostowej w odniesieniu do innych przestępstw zameldowanych milicji. Wyjaśnienie tego wzrostu liczby zgwałceń wymagałoby odrębnych badań. Można jednak zaryzykować twierdzenie, że w okresie ostatnich kilkudziesięciu lat zmienił się nie tylko prawokarny opis przestępstwa zgwałcenia, ale także rodzaj zachowań i zdarzeń, które nazywano „zgwałceniem”, a w konsekwencji uznawano za spenalizowane. Ta zmiana postrzegania przestępstwa zgwałcenia nastąpiła w znacznej części społeczeństwa, ale także w ocenach organów ścigania, sądów, biegłych lekarzy.

Wystarczy zajrzeć do podręczników medycyny sądowej wydawanych w Polsce jeszcze w latach 70. XX w., by przekonać się, że dowodami zgwałcenia są obrażenia na ciele ofiary zadane przez sprawcę i obrażenia sprawcy – skutek obrony ofiary.

A *contrario*, brak takich obrażeń nie pozwalał na przyjęcie zgwałcenia. Tylko wyjątkowo uznawano gwałt przy braku ewidentnych śladów przemocy. Co więcej, jeszcze w pierwszej połowie XIX w. medycy sądowi uważali, że jest rzeczą niemożliwą, by jeden mężczyzna był w stanie odbyć przemocą stosunek płciowy z dorosłą, zdrową i przytomną kobietą³⁵. Z końcem XIX w. Leon Wachholz, odrzucając ten pogląd jako fałszywy, wywodził, że

nie da się zaprzeczyć, że nie tylko jeden mężczyzna, przewyższający siłą siłę kobiety jest w stanie za pomocą gwałtu fizycznego zniewolić ją do spółkowania, lecz może tego dokonać mężczyzna stojący co do zasobu sił na równi z zgwałconą kobietą, albowiem przy dłuższej walce wyczerpują się

³⁵ Poglądy takie przytacza i krytycznie ocenia F. Hechell, *Historyczno-krytyczne badanie początków medycyny sądowej* [A historical and critical study of the beginnings of forensic medicine], „Rocznik Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim”, t. II, Kraków 1839, s. 189–190.

siły kobiety pod wpływem wrażenia, przestraszenia i pobudzenia płciowego w chwili, gdy sprawca ją obezwładnia ciężarem swego ciała³⁶.

Zaleca jednak, by we wszystkich przypadkach przy dochodzeniu zgwałcenia „dochodzić wzajemnego stosunku siły zgwałconej do sił sprawcy zgwałcenia, oraz śladów gwałtu tak na ciele zgwałconej jak i gwałcącego”³⁷. Doprowadzenie do niechcianego spółkowania za pomocą środków odurzających było dla Wachholza czymś zupełnie nadzwyczajnym, a „upojenie alkoholem kobiety dojrzałej nie jest podstępny odurzeniem, albowiem dojrzała kobieta zna skutki nadużyć alkoholowych”³⁸.

Wachholz rozważał też, „czy można spółkować z kobietą pogrążoną w zwykłym śnie, bez jej woli i wiedzy”³⁹ – i zalecał w ocenie tej kwestii dalece idącą ostrożność, powołując się przy tym na paremię *non omnes dormiunt, qui clausos et connivents habent oculos*.

Dla autorów końca XIX w. i pierwszej połowy XX w. wymuszenie stosunku groźbą wymagało pojawienia się groźby pozbawienia życia lub poważnego uszkodzenia ciała gwałconej lub osoby dla niej najbliższej i, co więcej, groźba ta musiała być realna. Z praktyki wiadomo, że takie przypadki praktycznie się nie zdarzają. Za „prawdziwy gwałt” uważano zatem taki, który dokonany został przemocą, z zastosowaniem siły fizycznej dla przełamania oporu gwałconej, a opór ten musiał być stanowczy. Dlatego – jak wspomniano – za dowód gwałtu uznawano charakterystyczne ślady obrażeń zadanych przez sprawcę (obrażenia narządów rodnych i ich rejonu, ślady dławienia, duszenia, zasinienia w przegubach rąk, zadrapania i zasinienia na wewnętrznych powierzchniach ud itp.), a także ślady obrony na ciele sprawcy (zadrapania, zasinienia itp.)⁴⁰. Dla autorów połowy XX w. sytuacja, w której pokrzywdzona zaprzestała oporu z obawy o posiniaczenie, które mogłoby jej przeszkodzić w pracy zawodowej (była kelnerką), lub sytuacja, w której pokrzywdzona broniła się niezbyt energicznie z obawy o zniszczenie ładnej bielizny ewidentnie zgwałceniami nie były⁴¹.

Nie bez racji jednak zwracano także uwagę, że istnieje realne niebezpieczeństwo fałszywego oskarżenia o gwałt⁴².

---

³⁶ L. Wachholz, *Podręcznik medycyny sądowej, z uwzględnieniem ustawodawstwa austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego dla użytku uczniów, lekarzy i prawników* [A Handbook of Forensic Medicine, Including Austrian, German and Russian Legislation, for Students, Doctors and Lawyers], Wydawnictwo Dzieł Lekarskich Polskich, Kraków 1899, s. 475.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem, s. 476.

³⁹ Ibidem, s. 479.

⁴⁰ Por. ibidem, s. 461–480; L. Wachholz, J. Olbrycht, *Medycyna...*, op. cit., s. 142–146; por. też J. Olbrycht, *Medycyna sądowa w procesie karnym* [Forensic Medicine in Criminal Trials], PZWL, Warszawa 1957, s. 142; por. też W. Grzywo-Dąbrowski, *Medycyna sądowa dla prawników* [Forensic Medicine for Lawyers], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1952, s. 260.

⁴¹ Por. W. Grzywo-Dąbrowski, *Medycyna...*, op. cit., s. 258.

⁴² Por. Z. Lenartowicz, *Fałszywe oskarżenia o przestępstwa seksualne* [False accusations of sex crimes], „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1923, nr 43, 46, 757, 820.

Jeszcze w latach 30. XX w. możliwość dokonania zgwałcenia w małżeństwie była z góry wykluczona, zakładano bowiem, że małżonkowie na mocy prawa zobowiązani są do pożycia małżeńskiego⁴³. Pogląd ten zachował swą aktualność jeszcze dla autorów komentarza do Kodeksu karnego z 1969 r., dla których kontrowersyjna była kwestia przestępstwa określonego w art. 168 (zgwałcenie) w stosunkach między mężem i żoną, ponieważ „z zawartej umowy małżeńskiej wynika zgoda na stałe pożycie płciowe między małżonkami”⁴⁴. Autorzy powołują się tu na przepis art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego („małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia [wyróżn. – JW, ASB], do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli”). Na marginesie warto odnotować, że gwałt małżeński został spenalizowany we wszystkich stanach USA dopiero w 1993 r., a wielu kulturach do dziś jest w ogóle nie do pomyślenia, gdyż uważa się, że z samej istoty małżeństwa wynika permanentna zgoda kobiety na współżycie z mężem⁴⁵.

Jak wynika z badań Anety Michalskiej-Warias, gwałty małżeńskie w Polsce zgłaszane są stosunkowo rzadko, a w tych zgłoszonych przypadkach częściej niż w pozostałych przypadkach zgwałceń następuje odmowa wszczęcia postępowania lub jego umorzenie bez skierowania aktu oskarżenia do sądu. Natomiast w sprawach, które ostatecznie trafiają do sądu, częściej niż w innych rodzajach zgwałceń dochodzi do uniewinnienia sprawcy. W przypadkach skazań wymierzane kary są średnio łagodniejsze⁴⁶.

Również dla autorów cytowanego komentarza do Kodeksu karnego opór pokrzywdzonej stawiany sprawcy musi być „trwały i rzeczywisty (a nie pozorny) [...] Jeśli osoba pokrzywdzona początkowo stawia opór, a następnie dobrowolnie (a nie pokonana przez przemoc) rezygnuje z oporu, to nie może być uznana za zgwałconą”⁴⁷.

W końcu XIX w. z badań Wachholza wynikało, że większość zgwałconych w Krakowie stanowiły kobiety młode do 20 roku życia, w tym większość zgwałconych stanowiły nieletnie, które „po największej części (były) dziećmi z klasy robotniczej, lub wyrobniczej, część z nich uczęszczała jeszcze do szkół, część trudniła się handlem obnośnym gazet i zapalek lub była już w służbie w charakterze piastunek

---

⁴³ Por. I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks...*, op. cit., s. 494, gdzie referują oni krytycznie pogląd Peipera.

⁴⁴ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz* [The Penal Code. A Commentary], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1977, s. 433.

⁴⁵ Por. K. Yllö, M.G. Torres (red.), *Martial Rape. Consent, Marriage, and Social Change in a Global Context*, Oxford University Press, New York 2016.

⁴⁶ A. Michalska-Warias, *Zgwałcenie w małżeństwie. Studium prawnokarne i kryminologiczne* [Marital Rape. A Study of Criminal and Criminological Law], Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

⁴⁷ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks...*, op. cit., s. 433.

dzieci lub pasterek⁴⁸. Wśród ponad 100 sprawców zgwałceń dominowali żebracy i włóczędzy, wyrobnicy, pastuchy, służący, rzemieślnicy, handlarze, rolnicy, tylko 3 było uczniami szkół średnich a „6 wywodziło się ze sfery inteligencji⁴⁹. Sprawca najczęściej był dla pokrzywdzonej osobą nieznaną.

Badania zgwałceń w Krakowie w latach 70. XX w. pokazały zupełnie już inny obraz społeczny tego zjawiska. Inny był status społeczny zarówno sprawców, jak i ofiar (praktycznie był to pełen przekrój społeczny). Zasadą było, że pokrzywdzona знаła sprawcę przed zdarzeniem. W 29% przypadków zgwałceń dokonanych przez jednego sprawcę ofiara znała wcześniej sprawcę. W 47% przypadków zgwałceń zbiorowych wszyscy sprawcy byli znani pokrzywdzonej wcześniej, a w kolejnych 21,7% przypadków ofiara znała wcześniej jednego lub więcej sprawców. Tylko w 21,7% zgwałceń zbiorowych sprawcy nie byli uprzednio znani pokrzywdzonej. W większości przypadków ofiara i sprawca (sprawcy) wcześniej spotkali się w restauracji, na dyskotecce, w kawiarni lub na prywatnej imprezie. W ponad 50% przypadków ofiara i sprawca (sprawcy) byli pod wpływem wspólnie spożytego alkoholu⁵⁰. Podobne były wyniki współczesnych badań amerykańskich⁵¹.

Także dziś, zarówno w Polsce, jak i w świecie zachodnim przeważają gwałty zaliczane do „zgwałceń randkowych” (*date rape*). Zgwałcenia randkowe są formą zgwałceń dokonanych wśród znajomych (*acquaintance rape*). Są to zgwałcenia, które dokonywane są przez partnerów podczas spotkań nieraz intymnych, niekiedy nawet romantycznych i o zabarwieniu erotycznym, połączonych ze wspólnym spożywaniem alkoholu, gdy partnerka odmawia jednak współżycia seksualnego, a partner je wymusza siłą lub podstępem. Termin „zgwałcenie randkowe” (*date rape*) został użyty po raz pierwszy w 1975 r. przez Susan Brownmiller w książce *Against Our Will. Men, Women and Rape*⁵², dziś jest powszechnie używane w kryminologii, a nawet przez United States Bureau of Justice Statistics (BJS). Wedle danych statystycznych tej instytucji ten rodzaj zgwałcenia przeważa wśród wszystkich rodzajów zgwałceń i jest najpowszechniejszą formą tego przestępstwa w odniesieniu do ofiar w wieku od 16 do 24 lat⁵³.

Wszystko to wskazuje jednoznacznie, że uznanie jakiegoś zachowania za gwałt ma w dużej mierze charakter kulturowy, zmienny w czasie, w miarę następowania zmian kulturowych. Szczególnie zmian dotyczących pozycji kobiety w rodzinie

⁴⁸ L. Wachholz, *O zgwałceniu* [On rape], „Przegląd Lekarski” 1909, t. LXVIII, nr 14, s. 211.

⁴⁹ Ibidem, s. 214.

⁵⁰ T. Hanausek, Z. Marek, J. Widacki, *Zgwałcenia* [Cases of Rape], Wydawnictwo MSW, Warszawa 1976, s. 22.

⁵¹ Por. J.M. Macdonald, *The Rape-Offenders and Their Victims*, Thomas, Springfield 1971.

⁵² S. Brownmiller, *Against Our Will. Men, Women and Rape*, Simon&Schuster, New York 1975.

⁵³ Por. M. Loiselle, W. Fuqua, *Alcohol's effects on women's risk detection in a date-rapes vignette*, „Journal of American College Health” 2007, t. 55, nr 5, s. 261–266; por. też M.P. Frinter, L. Rubinson, *Acquaintance rape. The influence of alcohol, fraternity membership, and sports membership*, „Journal of Sex Education and Therapy” 1993, t. 19, nr 4, s. 272–284.

i społeczeństwie oraz jej praw, a także generalnie innego, bardziej empatycznego pojmowania praw człowieka. W konsekwencji wiele zdarzeń dziś uznawanych bez wątpliwości za zgwałcenie nie zostałyby uznanych za takie jeszcze kilkadziesiąt lat temu⁵⁴.

Cały ten historyczny wstęp jest więc niezbędny dla wykazania, że przestępstwo zgwałcenia rzeczywiście uwarunkowane jest kulturowo tak dalece, że porównywanie danych statystycznych dotyczących tego przestępstwa z dłuższych okresów wydaje się bezcelowe.

Obserwacja praktyki polskiego wymiaru sprawiedliwości ostatnich lat pozwala odnieść wrażenie, że przyjmuje on, iż do zaistnienia przestępstwa zgwałcenia wystarczy wyraźne okazanie przez osobę pokrzywdzoną, że nie godzi się na „obcowanie płciowe” lub „inną czynność seksualną”, a kodeksowe znamiona przestępstwa takie jak przemoc, groźba bezprawna lub podstęp zaczynają nabierać dla sądu orzekającego znaczenia drugorzędnego. Wydaje się, że takie podejście, zgodne z duchem orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, rozmija się ze społecznym obrazem, w którym zgwałceniem jest zachowanie z udziałem przemocy, realnej groźby bezprawnej lub ewidentnego podstępu. Rozmija się też na dobrą sprawę z literalnym brzmieniem przepisu Kodeksu karnego. Nie ulega wątpliwości, że znamiona takie jak „przemoc”, „groźba bezprawna” czy „podstęp” interpretowane są szerzej, niż czyniono to jeszcze kilkadziesiąt lat temu.

Nawiasem mówiąc, wiele wskazuje na to, że w bardzo punitywnym a równocześnie w znacznej części konserwatywnym społeczeństwie polskim (zdaje się, że te dwie postawy, punitywność i konserwatyzm, są ze sobą ściśle związane), domagającym się surowych kar za zgwałcenie, większość zdarzeń kwalifikowanych dziś jako przestępstwo zgwałcenia (w tym większość zgwałceń randkowych) za zgwałcenie uznanych by nie zostało.

3. Przestępstwo zgwałcenia w Polsce współczesnej w świetle danych statystycznych

Obowiązujący dziś Kodeks karny uchwalony został 6 czerwca 1997 r., wszedł w życie 1 września 1998 r. Poddając analizie dane ze statystyk kryminalnych za lata 1999–2017, przyjęto, że dotyczą one przestępstw popełnionych pod rządami obecnego Kodeksu karnego⁵⁵, znowelizowanego w 2014 r.

---

⁵⁴ Do podobnych wniosków dochodzą autorki raportu kończącego projekt „Przełamać tabu – prawa ofiar przemocy seksualnej”, zob. M. Grabowska, A. Grzybek (red.), *Przełamać tabu. Raport o przemocy seksualnej* [Breaking the Taboo. A Report on Sexual Violence], Fundacja na Rzecz Równości i Emancypacji STER, Warszawa 2016.

⁵⁵ Zgwałcenia popełnione przed 1 września 1998 r. kwalifikowane były i sądzone na podstawie przepisów Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Można przyjąć, że wszystkie zgwałcenia stwierdzone w 1999 r. były już kwalifikowane na podstawie przepisów k.k. z 1997 r.

Wedle danych ze statystyk policyjnych⁵⁶ liczba stwierdzonych przestępstw zgwałcenia wykazuje dość wyraźną tendencję spadkową. W 1999 r. stwierdzono 2089 zgwałceń i liczba ich w miarę systematycznie rosła. W 2000 r. osiągnęła najwyższą wartość (2345), która utrzymywała się przez następne 3 lata i od tego czasu w miarę systematycznie malała, do 1262 przypadków w 2017 r. (spadek o ponad 48% w stosunku do 1999 r.)⁵⁷. Liczbę stwierdzonych przestępstw zgwałcenia w latach 1999–2017 ukazuje Tabela 6.

Tabela 6. Liczba zgwałceń stwierdzonych w latach 1999–2017

Rok	Liczba
1999	2 089
2000	2 399
2001	2 339
2002	2 345
2003	2 322
2004	2 176
2005	1 987
2006	2 001
2007	1 827
2008	1 611
2009	1 530
2010	1 567
2011	1 497
2012	1 432
2013	1 362
2014	1 249
2015	1 144
2016	1 383
2017	1 262

Źródło: statystyki Komendy Głównej Policji.

⁵⁶ Zgwałcenie (art. 197) [Rape (art. 197)], [statystyka.policja.pl, http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/63496,Zgwalcenie-art-197.html](http://statystyka.policja.pl/statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/63496,Zgwalcenie-art-197.html) [dostęp: 19.08.2019].

⁵⁷ W chwili dokonywania korekty artykułu (wrzesień 2019) GUS udostępnił dane za 2018 r. dotyczące liczby przestępstw stwierdzonych, w tym zgwałceń. Brak do chwili obecnej danych dotyczących liczby wszczętych postępowań. Wedle danych GUS ogólna liczba przestępstw stwierdzonych w 2018 r. wzrosła w stosunku do 2017 r. o 13 597 i wynosiła 778 127 (wzrost o 1,7%). Liczba stwierdzonych w 2018 r. zgwałceń minimalnie wzrosła w stosunku do 2017 r. Wynosiła wówczas 1326 przypadków, a w 2018 r. – 1381, a więc wzrosła o 55 przypadków, czyli niespełna 4%. Biorąc pod uwagę to, że ogólna liczba przestępstw stwierdzonych wzrosła o blisko 2% (por. wyżej), a nadto fakt, że liczba stwierdzonych zgwałceń stanowiła w 2017 r. 0,173 ogółu przestępstw stwierdzonych, a w 2018 r. – 0,177, czyli wzrosła o 0,004, można przyjąć, że liczba zgwałceń nie uległa istotnemu wzrostowi.

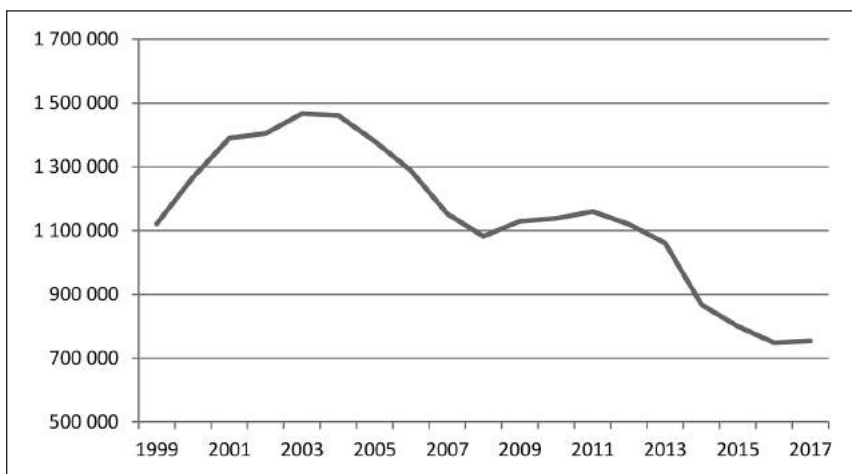
W tym samym okresie (1999–2017) ogólna liczba przestępstw stwierdzonych w Polsce rosła od 1999 r. (1 121 545) do 2003 r. (1 466 643), po którym systematycznie malała, by w 2017 r. wynieść 753 963 stwierdzone przestępstwa. Liczby wszystkich przestępstw stwierdzonych w badanym okresie 1999–2017 ukazuje szczegółowo Tabela 7.

Tabela 7. Liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych w latach 1999–2017 (dane w liczbach bezwzględnych)

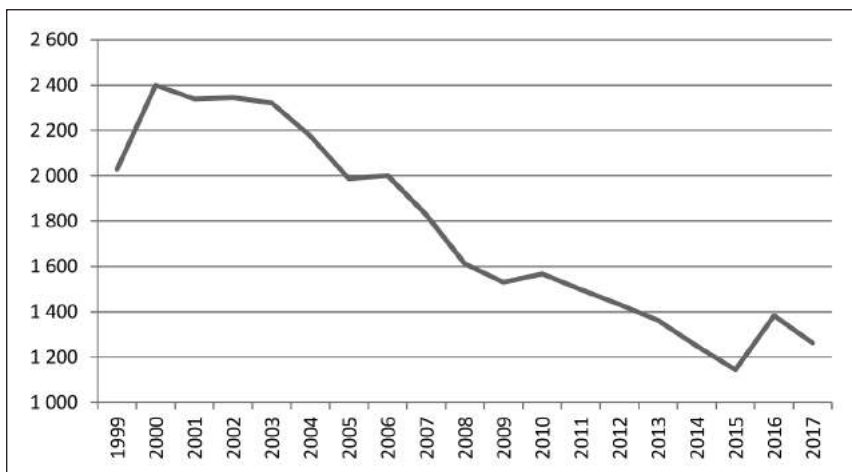
Rok	Liczba
1999	1 121 545
2000	1 266 910
2001	1 390 089
2002	1 404 229
2003	1 466 643
2004	1 461 217
2005	1 379 962
2006	1 287 918
2007	1 152 993
2008	1 082 057
2009	1 129 577
2010	1 138 523
2011	1 159 554
2012	1 119 803
2013	1 061 239
2014	867 855
2015	799 779
2016	748 459
2017	753 963

Źródło: statystyka Komendy Głównej Policji.

Zestawienie liczb bezwzględnych dotyczących wszystkich przestępstw stwierdzonych w Polsce i dotyczących stwierdzonych przestępstw zgwałcenia pokazuje dość wyraźną zbieżność.

Wykres 2. Liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych w latach 1999–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

Wykres 3. Liczba przestępstw zgwałcenia stwierdzonych w latach 1999–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

Rosnąca z początkiem transformacji ustrojowej liczba przestępstw ujawnionych w statystykach kryminalnych systematycznie maleje od 2003 r. Wówczas w statystykach odnotowano 1 466 643 przestępstwa stwierdzone. W 2017 r.

w statystykach zarejestrowano 753 963 przestępstwa stwierdzone. Jak widać, liczba przestępstw stwierdzonych zmalała o blisko 50% (dokładnie o 48,6%), a więc podobnie jak liczba stwierdzonych zgwałceń.

Najwięcej gwałtów jest popełnianych w miastach: 66,66% w 2012 r., 65,33% w 2013 r., 64,05% w 2014 r., 61,74% w 2015 r. i 61,54% w 2016 r.

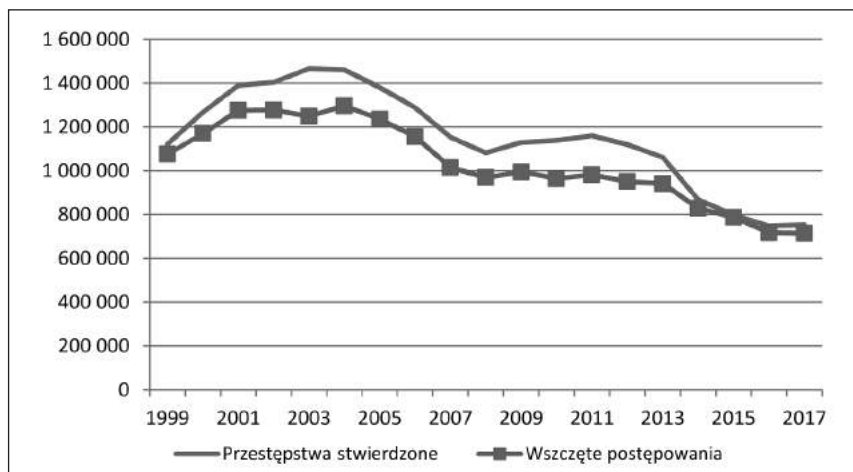
Tabela 8. Zgwałcenia według miejsca popełnienia czynu w latach 2012–2016 (M – miasto, W – wieś)

2012			2013			2014			2015			2016		
Ogół	M	W	Ogół	M	W	Ogół	M	W	Ogół	M	W	Ogół	M	W
719	475	243	701	458	242	651	417	233	643	397	245	684	421	262

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Sprawiedliwości. Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej. Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *Statystyka sądowa. Prawomocne skazania osób dorosłych 2012–2016*, edycja II, Warszawa 2017.

W całym tym okresie liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych była niższa od liczby wszczętych postępowań. Wyjaśnienie przyczyn tego fenomenu nie jest proste, wykracza jednak poza granice tego opracowania. Odnotujemy jedynie, że fakt taki ma miejsce.

Wykres 4. Liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych oraz liczba wszystkich postępowań wszczętych w latach 1999–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

W ocenianym okresie największa liczba stwierdzonych zgwałceń, 2399, zano-towana została w 2000 r. Od tego roku w miarę systematycznie liczba ta maleje i w 2017 r. wyniosła 1262. Procentowo był to spadek podobny do spadku liczby wszystkich przestępstw stwierdzonych, który również był bliski 50% (dokładnie: 47,4%).

W przypadku przestępstwa zgwałcenia relacja liczby przestępstw stwierdzo-nych w odniesieniu do liczby wszczętych postępowań przedstawia się odmiennie niż relacja ta w odniesieniu do sumy wszystkich przestępstw. W latach 1999–2005 liczba wszczętych postępowań w sprawach o zgwałcenie była niższa od liczby stwierdzonych przestępstw zgwałcenia (co było zgodne z ogólną tendencją doty-czącą wszystkich przestępstw). Jednak od 2005 r. liczba wszczętych postępowań w sprawach o zgwałcenie zaczęła systematycznie przewyższać liczbę stwierdzo-nych przestępstw zgwałcenia. O ile w 1999 r. statystyki policyjne odnotowały 2029 stwierdzonych przestępstw zgwałcenia i 1803 wszczęte postępowania w spra-wie tych przestępstw („stwierdzonych” było o 226 mniej niż wszczętych), o tyle w 2017 r. liczba wszczętych postępowań w sprawach o zgwałcenie wynosiła 2486 i była o 1224 większa niż liczba stwierdzonych przestępstw zgwałcenia, których odnotowano jedynie 1262. Relację liczby stwierdzonych przestępstw zgwałcenia i liczby postępowań wszczętych w takich sprawach przedstawiają szczegółowo Tabela 9 i Wykres 5.

Tabela 9. Relacja liczby stwierdzonych zgwałceń i liczby wszczętych spraw o zgwał-cenia w latach 1999–2017

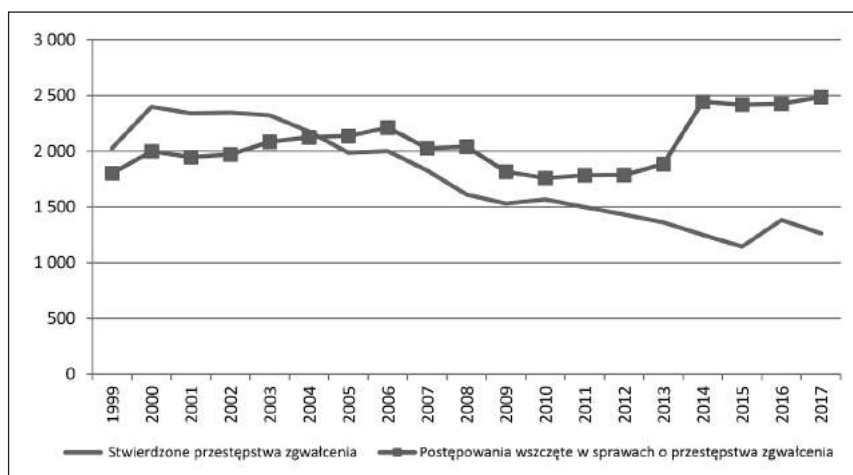
Rok	Liczba stwierdzonych zgwałceń (a)	Liczba wszczętych spraw o zgwałcenia (b)	Różnica a-b
1999	2 029	1 803	226
2000	2 399	1 999	400
2001	2 339	1 947	392
2002	2 345	1 972	373
2003	2 322	2 084	238
2004	2 176	2 126	50
2005	1 987	2 137	-150
2006	2 001	2 212	-211
2007	1 827	2 027	-200
2008	1 611	2 047	-430
2009	1 530	1 816	-286
2010	1 567	1 759	-192
2011	1 498	1 784	-286
2012	1 432	1 786	-354
2013	1 362	1 885	-523

Tabela 9. c.d.

Rok	Liczba stwierdzonych zgwałceń (a)	Liczba wszczętych spraw o zgwałcenia (b)	Różnica a-b
2014	1 249	2 444	-1195
2015	1 144	2 418	-1274
2016	1 383	2 426	-1043
2017	1 262	2 486	-1224

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

Wykres 5. Liczba stwierdzonych przestępstw zgwałcenia i liczba postępowań wszczętych w sprawach o zgwałcenia w latach 1999–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

Gdyby posłużyć się nie liczbami bezwzględными dotyczącymi zgwałcenia, lecz współczynnikiem liczby tych przestępstw w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, to najwyższy taki współczynnik odnotowano by w 2000 r. Wynosił on wówczas 6,26. Od tego czasu w miarę systematycznie malał, dochodząc do 3,29 w 2017 r. Współczynnik wszczętych postępowań w sprawach o zgwałcenia rósł w miarę systematycznie do 2006 r. (5,81), po tym roku spadł do poziomu poniżej 5, by po 2014 r. wzrosnąć do poziomu powyżej 6. Szczegółowo przedstawia to Tabela 10.

Tabela 10. Współczynnik zgwałceń na 100 tys. mieszkańców w latach 1999–2017

Rok	Współczynnik stwierdzonych przestępstw zgwałcenia	Współczynnik wszczętych postępowań
1999	5,24	4,66
2000	6,26	5,22
2001	6,12	5,09
2002	6,13	5,16
2003	6,08	5,46
2004	5,70	5,57
2005	5,20	5,59
2006	5,25	5,81
2007	4,80	5,32
2008	4,23	5,36
2009	4,02	4,77
2010	4,10	4,60
2011	3,89	4,63
2012	3,72	4,64
2013	3,54	4,90
2014	3,24	6,35
2015	2,98	6,30
2016	3,60	6,32
2017	3,29	6,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

Jak widać, w 2015 r. (pierwszym roku nowego trybu ścigania) współczynnik zgwałceń liczony na 100 tys. mieszkańców był najniższy w całym badanym okresie, przy rosnącym od 2005 r. współczynniku wszczętych postępowań w sprawach o zgwałcenie.

Policja deklaruje relatywnie wysoki współczynnik wykrywalności sprawców zgwałceń, wynosi on w badanym przez nas okresie średnio 81,94% (przy rozpiętości od 72,71% w 2014 r. do 85,7% w 2003 r.). Ten relatywnie wysoki wskaźnik (współczynnik) wykrywalności (średni współczynnik wykrywalności ogółu przestępstw deklarowany przez policję w tych latach wynosił ok. 55%) jest oczywisty, jeśli zważyć, że sprawcami zgwałceń zwykle są znajomi ofiary. Dane z tego zakresu zawarto w Tabeli 11.

Tabela 11. Wskaźnik wykrywalności sprawców zgwałceń w latach 1999–2017 (%)

Rok	Wskaźnik
1999	83,7
2000	85,9
2001	83,9
2002	85,3
2003	85,7
2004	82,7
2005	84,1
2006	82,7
2007	84,2
2008	81,1
2009	82,6
2010	82,3
2011	80,1
2012	83,3
2013	84,1
2014	78,1
2015	77,6
2016	80,5
2017	82,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

4. Skazania na podstawie art. 197 Kodeksu karnego w świetle danych statystycznych

Powszechnie dostępne dane⁵⁸ dotyczące liczby dorosłych osób osądzonych, w tym skazanych z oskarżenia publicznego na podstawie art. 197 Kodeksu karnego, dostarczają informacji jedynie o liczbie skazanych za przestępstwo zgwałcenia. W okresie 1999–2017 najwięcej osób zostało skazanych w 2004 i 2005 r. (1252 w 2004 r., 1125 w 2005 r.), mimo że nie były to lata odzwierciedlające największą liczbę

⁵⁸ Należą do nich: Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości – opracowania wieloletnie: Skazania prawomocne – dorośli – z oskarżenia publicznego – według rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2017 [Statistical Reference Book of the Justice Administration – multi-year studies: Enforceable court sentences, adults, public accusations – according to the type of crime and sentence in the period 2008–2017], <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 4.01.2019] oraz dane w zakresie liczby skazań publikowane w „Rocznikach Statystycznych” GUS.

stwierdzonych przestępstw zgwałcenia. Po zmianie trybu ścigania od 2014 r. liczba skazanych za gwałty nie przekracza 700 osób rocznie, przy stałej od 2005 r. tendencji spadkowej w zakresie liczby osób skazanych. Tendencję tę odzwierciedla również wskaźnik dynamiki skazań za przestępstwo zgwałcenia (Tabela 12).

Tabela 12. Dynamika skazań za przestępstwo zgwałcenia w latach 2012–2016

2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
w liczbach bezwzględnych					wskaźnik dynamiki (2011=100)				
719	701	651	643	684	102,9	100,3	93,1	92,0	97,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Sprawiedliwości. Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej. Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *Statystyka sądowa. Prawomocne skazania osób dorosłych 2012–2016*, edycja II, Warszawa 2017.

W latach 2015–2016 najliczniejszą grupę osób wśród skazanych za zgwałcenie stanowili mężczyźni (odpowiednio 99,1% z 643 osób prawomocnie skazanych z art. 197 k.k. w 2015 r. i 99,1% z 684 osób prawomocnie skazanych z art. 197 k.k. w 2016 r.). Jak pokazuje raport Ministerstwa Sprawiedliwości za 2016 r., za przestępstwo zgwałcenia skazane zostały w większości (53%) osoby w wieku 25–39 lat, osoby w przedziale wiekowym 17–21 stanowiły 21% skazanych z art. 197 k.k.⁵⁹ Liczba skazanych kobiet jest niemal dziesięciokrotnie mniejsza od liczby skazanych mężczyzn.

Spośród dorosłych osób skazanych za przestępstwo zgwałcenia w 2015 i 2016 r. do przestępstwa powróciło odpowiednio 11,04% (71 osób, z czego 98,6% stanowili mężczyźni) i 11,69% skazanych (80 osób, wyłącznie mężczyźni).

Na podstawie statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości możliwe jest uzupełnienie tego obrazu o dane dotyczące wymiaru kar orzekanych z art. 197 Kodeksu karnego w latach 2008–2017. Polska należy do grupy państw UE stosujących względnie umiarkowaną politykę karną wobec sprawców przestępstwa zgwałcenia, biorąc pod uwagę liczbę kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania⁶⁰. Wymiar kary pozbawienia wolności za przestępstwo zgwałcenia w latach 2008–2017 ilustruje Tabela 13.

⁵⁹ Ministerstwo Sprawiedliwości. Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej. Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *Statystyka sądowa. Prawomocne skazania osób dorosłych 2012–2016*, edycja II [Forensic statistics. Final convictions of adults 2012–2016], Warszawa 2017, s. 78. Ogólnie w latach 2012–2016 najliczniejszą grupę skazanych stanowią osoby z przedziałów wiekowych: 17–21, 25–29 i 30–34 lata, przy ogólnej tendencji zmniejszania się liczby skazanych wraz z wiekiem.

⁶⁰ B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, A. Więcek-Durańska, *Struktura kar orzekanych w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej* [The Structure of Penalties Handed Down in Poland and Other European Union Countries], Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2015.

Tabela 13. Wymiar kary pozbawienia wolności dla osób skazanych za przestępstwo z art. 197 k.k.

Wymiar kary pozbawienia wolności	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
do 1 roku (liczba bezwzględna)	38	37	45	27	40	37	39	38	45	55
w zawieszeniu	28	25	30	20	27	30	31	34	36	39
% ogółu wymierzonych kar pozbawienia wolności	4,32	4,37	5,84	3,86	5,56	5,28	5,99	5,91	6,58	8,53
1–3 lata (liczba bezwzględna)	603	576	531	471	472	470	452	413	414	345
w zawieszeniu	250	280	252	230	226	232	239	209	181	108
% ogółu wymierzonych kar pozbawienia wolności	68,6	68	68,96	67,38	65,65	67,05	69,43	64,23	60,53	53,49
4–5 lat (liczba bezwzględna)	164	156	142	143	145	135	97	120	124	133
w zawieszeniu	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
% ogółu wymierzonych kar pozbawienia wolności	18,66	18,42	18,44	20,46	20,17	19,26	14,9	18,66	18,13	20,62
5–8 lat (liczba bezwzględna)	57	62	39	42	42	49	42	46	51	44
w zawieszeniu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
% ogółu wymierzonych kar pozbawienia wolności	6,84	7,32	5,06	6,01	5,84	6,99	6,45	7,15	7,46	6,82
8–10 lat (liczba bezwzględna)	10	13	8	12	14	6	11	13	12	5
w zawieszeniu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
% ogółu wymierzonych kar pozbawienia wolności	1,14	1,53	1,04	1,72	1,95	0,86	1,69	2,02	1,75	0,78
10–15 lat (liczba bezwzględna)	5	3	4	2	3	3	9	5	5	8
w zawieszeniu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
% ogółu wymierzonych kar pozbawienia wolności	0,57	0,35	0,52	0,29	0,42	0,43	1,38	0,78	0,73	1,24
kara mieszana (pozbawienie wolności + ograniczenie wolności)	74	89	83	68	66	72	67	58	24	46

Tabela 13. c.d.

Wymiar kary pozbawienia wolności	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
25 lat pozbawienia wolności	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
dożywotnie pozbawienie wolności	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
pozbawienie wolności	razem	877	847	769	697	716	700	650	635	651	590
	z zawieszeniem	278	305	282	250	253	262	270	244	217	147
ogół skazanych za przestępstwo z art. 197 k.k.	879	847	770	699	719	701	651	643	684	645	

Analiza przedstawionego w Tabeli 13 okresu 2008–2017, a więc sześciu lat przed nowelizacją Kodeksu karnego i trzech lat po nowelizacji – czyli okresu relatywnie krótkiego, nie pozwala na wyciągnięcie kategoriycznych wniosków dotyczących ewentualnej zmiany polityki karania. Wedle wstępnej oceny wydaje się, że nowelizacja ta nie miała na nią istotnego wpływu.

Podsumowanie

W ciągu ostatnich stu lat nazwa „zgwałcenie” zmieniała swój zakres znaczeniowy. O tym, czy jakieś zachowanie jest zgwałceniem, czy nie, decyduje zmieniający się kontekst kulturowy. Niektóre zachowania uznawane obecnie przez sądy za wyczerpujące znamiona przestępstwa zgwałcenia przed kilkudziesięciami laty niewątpliwie nie zostałyby za takie uznane. Wszystko zdaje się przemawiać również za tym, że społeczne wyobrażenie o zgwałceniach rozmija się z rzeczywistym obrazem tego przestępstwa. Obserwacja praktyki sądowej pozwala zaryzykować tezę, że choć zwykle „prawo podąża krok za zmianą świadomości społecznej”, to w przypadku zgwałceń jest akurat odwrotnie. Znaczny procent zgwałceń, za które skazują polskie sądy, nie zostałyby uznane za zgwałcenia przez opinię publiczną.

Nowelizacja Kodeksu karnego z 2014 r. likwidująca wnioskowy tryb ścigania przestępstw zgwałcenia uzasadniania była⁶¹ nie tylko rzekomą koniecznością

⁶¹ Por. np. uzasadnienie Poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego, druk sejmowy nr 532 [Parliamentary draft bill to amend the Criminal Code Act and the Criminal Procedure Code Act, parliamentary document no. 532], <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/8E9C3EB0522666D0C1257A2B00461E5A/%24File/532.pdf> [dostęp: 13.07.2019]; M. Platek, Opinia na temat poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks

dostosowania prawa polskiego do przepisu art. 55 Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, ale także tym, że dotychczasowy tryb ścigania zniechęca kobiety do zgłaszania takich przestępstw. Zakładano, że zmiana trybu, rezygnacja z wniosku o ściganie ośmieli je, a w konsekwencji ciemna liczba zgwałceń zmniejszy się i mniej sprawców zgwałceń pozostanie bezkarnych.

Podobnie jak wielu innych autorów⁶², krytycznie odnosząc się do tej nowelizacji, pisaliśmy⁶³, że czas i dokonana po jego upływie analiza danych statystycznych pokażą, czy założenie to było słuszne. Jak dotąd dane statystyczne nie potwierdzają, aby zmiana trybu ścigania, w szczególności rezygnacja z trybu wnioskowego, miała jakikolwiek wpływ na zgłaszalność przestępstw zgwałcenia, a tym samym na ciemną liczbę tych przestępstw. Oczywiście porównywane dane statystyczne pochodzą siłą rzeczy z relatywnie krótkiego okresu, nic jednak nie wskazuje na to, by następne lata miały tu przynieść zmianę, a wspomniana nowelizacja miała mieć jakieś skutki dalekosiężne, ujawniające się dopiero po dłuższym okresie. Brak wpływu nowelizacji znoszącej tryb wnioskowy na liczbę zgłoszeń o przestępstwach zgwałcenia dostrzegają także autorki raportu kończącego projekt „Przełamać tabu – prawa ofiar przemocy seksualnej”, ale dla nich efekt ten – jak zdają się sugerować – jest wynikiem tego, że policjanci w sprawach o zgwałcenia postępują w sposób rutynowy i tradycyjny. Ich zdaniem konsekwencją postawy policjantów i ich pracy jest to, że zmiana trybu ścigania zgwałceń nie przyniosła oczekiwanych rezultatów. Za takim stanowiskiem autorek nie przemawiają jednak żadne poważne argumenty⁶⁴. Do

---

karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk nr 532) [Opinion on the parliamentary draft bill to amend the Criminal Code Act and the Code of Criminal Procedure Act (document no. 532)], BAS – 2747/12A, 7.11.2012, [http://orka.sejm.gov.pl/RexDomk7.nsf/0/A1D96B1C1402DA40C1257A9800486873/\\$file/i2747-12A.rtf](http://orka.sejm.gov.pl/RexDomk7.nsf/0/A1D96B1C1402DA40C1257A9800486873/$file/i2747-12A.rtf) [dostęp: 12.09.2019].

⁶² J. Warylewski, *Inicjowanie procesu karnego w sprawach o przestępstwa seksualne* [Initiating a criminal trial in cases of sexual crimes] [w:] M. Płachta (red.), *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu* [Current Problems of the Law and Criminal Trials. A Book Dedicated to Professor Jan Grajewski], „Gdańskie Studia Prawnicze”, t. XI, Wydawnictwo UG, Gdańsk 2003; K. Dutka, *W sprawie zasadności propozycji zmiany trybu ścigania przestępstwa zgwałcenia* [On the validity of the proposal to change the prosecution procedure for the crime of rape] [w:] J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński (red.), *Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej* [Reform of Criminal Law. Suggestions and Comments. A Memorial Book of Professor Barbara Kunicka-Michalska], Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008; K. Dutka, *Procesowe aspekty przestępstwa zgwałcenia* [Procedural aspects of the crime of rape] [w:] M. Mozgawa (red.), *Przestępstwo zgwałcenia* [The Crime of Rape], Wolters Kluwer, Warszawa 2012.

⁶³ J. Widacki, A. Cempura, M. Przybycień, *Przestępstwo zgwałcenia i jego ściganie po ostatniej nowelizacji kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego* [The crime and prosecution of rape after the recent amendment to the Penal Code and the Code of Criminal Procedure], „Palestra” 2014, nr 9, s. 165.

⁶⁴ Autorki raportu wyrażają też wiarę, że surowość kar skutecznie odstrasza potencjalnych gwałcicieli, a łagodna ich zdaniem polityka karna świadczy o tym, że wymiar sprawiedliwości nie traktuje przestępstw zgwałcenia poważnie.

wniosku, że zmiana trybu ścigania sprawcy przestępstwa zgwałcenia nie wpłynęła na zwiększenie skuteczności tego ścigania, doszła także Paulina Banaszak⁶⁵.

Ten niezwykle wzrost liczby wszczętych postępowań, przy wyraźnie malejącej liczbie stwierdzonych przestępstw zgwałcenia, świadczyć może o wzroście aktywności policji i prokuratury przy ściganiu tych przestępstw, będącym wynikiem polityki kryminalnej wyraźnie obciążonej populizmem penalnym.

Nowelizacja ustawy zaostrzająca odpowiedzialność karną lub penalizująca jakieś nowe zachowanie – szczególnie dokonana z motywów populistycznych, niekiedy w warunkach paniki moralnej – z reguły powoduje większe zainteresowanie policji tym zjawiskiem. Skutkuje to w pierwszym okresie obowiązywania nowego prawa większą liczbą wszczętych postępowań dotyczących ściganego przestępstwa, a po roku, najdalej po kilku latach wszystko wraca do normy. Społeczeństwo, politycy, a w ślad za nimi policja (ani prokuratura) nie traktują już ścigania tego zjawiska jako priorytetu, w efekcie czego – mimo że zjawisko może się nasilać – liczba wszczętych postępowań maleje. Zjawisko to zostało dobrze opisane w odniesieniu do działania japońskiej ustawy antyprostytycyjnej z 1956 r.⁶⁶ Twierdzenie kryminologów postmodernistycznych, że statystyka kryminalna bardziej odzwierciedla aktywność policji niż opisuje przestępczość uznać można za przesadne. Jednak z całą pewnością statystyka odzwierciedla obraz przestępczości co najmniej zmodyfikowany przez politykę kryminalną wymuszającą kierunkową aktywność policji.

Tak więc nic nie wskazuje na to, by zmiana trybu ścigania (ze ścigania na wniosek na ściganie z urzędu) dokonana nowelizacją z 2014 r. wpłynęła na zmniejszenie ciemnej liczby zgwałceń, a tym samym na wzrost stwierdzonych przestępstw zgwałcenia. Wręcz przeciwnie, po nowelizacji liczba zgwałceń stwierdzonych zmalała (tak w liczbach bezwzględnych z 1249 w 2014 r. do 1144 w 2015 r. – spadek o ponad 9%), by w r. 2016 (1333 stwierdzone zgwałcenia) wrócić do poziomu z r. 2013 (1362 stwierdzone zgwałcenia), a w 2017 r. znów spaść do poziomu z r. 2014.

*

Artykuł powstał w ramach realizacji zadania badawczego WPAiSM/DS/3/2019.

⁶⁵ P. Banaszak, *Ocena zmiany trybu ścigania sprawcy przestępstwa zgwałcenia. Analiza teoretyczno-empiryczna* [Assessment of the Change in the Mode of Prosecuting Perpetrators of the Crime of Rape. A Theoretical and Empirical Analysis], Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2018, s. 37.

⁶⁶ Prostitution Surveillance Law of 1956 (Law no. 118). Tak np. w 1960 r. za naruszenie ustawy antyprostytycyjnej aresztowano aż 12 484 prostytutki. W r. 1984 – już tylko 640. Tymczasem sexbusiness rozwijał się w tym czasie dynamicznie, niewątpliwie rosła więc także liczba naruszeń prawa antyprostytycyjnego. Por. J. Widacki, *Spots on the Rising Sun*, Wydawnictwo KUL, Lublin 1998, s. 124–125; Ch.A. More, *The Japanese Mind. Essentials of Japanese Philosophy and Culture*, Ch. Title Comp., Tokyo 1986, s. 268.

Bibliografia

- Andrejew I., Świda W., Wolter W., *Kodeks karny z komentarzem* [The Penal Code with Commentary], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973.
- Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., *Kodeks karny. Komentarz* [The Penal Code. A Commentary], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1977.
- Banaszak P., *Ocena zmiany trybu ścigania sprawcy przestępstwa zgwałcenia. Analiza teoretyczno-empiryczna* [Assessment of the Change in the Mode of Prosecuting Perpetrators of the Crime of Rape. A Theoretical and Empirical Analysis], Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2018.
- Bielski M., *Wykładnia znamion „obcowanie płciowe” i „inna czynność seksualna” w doktrynie i orzecznictwie sądowym* [Interpretation of the characteristics of “sexual intercourse” and “other sexual activity” in judicial doctrine and case law], „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2008, R. XII, z. 1, s. 211–229.
- Bieńkowska E., Mazowiecka L. (red.), *Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Komentarz* [Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence. A Commentary], Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Brownmiller S., *Against Our Will. Men, Women and Rape*, Simon&Schuster, New York 1975.
- Dutka K., *Procesowe aspekty przestępstwa zgwałcenia* [Procedural aspects of the crime of rape] [w:] M. Mozgawa (red.), *Przestępstwo zgwałcenia* [The Crime of Rape], Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 129–148.
- Dutka K., *W sprawie zasadności propozycji zmiany trybu ścigania przestępstwa zgwałcenia* [On the validity of the proposal to change the prosecution procedure for the crime of rape] [w:] J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński (red.), *Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej* [Reform of Criminal Law. Suggestions and Comments. A Memorial Book of Professor Barbara Kunicka-Michalska], Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 337–343.
- Filar M., *Przestępstwo zgwałcenia w polskim prawie karnym* [The Crime of Rape under Polish Criminal Law], Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań 1974.
- Frinter M.P., Rubinson L., *Acquaintance rape. The influence of alcohol, fraternity membership, and sports membership*, „Journal of Sex Education and Therapy” 1993, t. 19, nr 4, s. 272–284.
- Grabowska M., Grzybek A. (red.), *Przełamać tabu. Raport o przemocy seksualnej* [Breaking the Taboo. A Report on Sexual Violence], Fundacja na rzecz Równości i Emancypacji STER, Warszawa 2016.
- Gruszczyńska B., Marczewski M., Ostaszewski P., Więcek-Durańska A., *Struktura kar orzekanych w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej* [The Structure of Penalties Handed Down in Poland and Other European Union Countries], Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2015.

- Grzywo-Dąbrowski W., *Medycyna sądowa dla prawników* [Forensic Medicine for Lawyers], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1952.
- Hanausek T., Marek Z., Widacki J., *Zgwałcenia* [Cases of Rape], Wydawnictwo MSW, Warszawa 1976.
- Hechell F., *Historyczno-krytyczne badanie początków medycyny sądowej* [A historical and critical study of the beginnings of forensic medicine], „Rocznik Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim”, t. II, Kraków 1839.
- Janicki K., *Epoka milczenia. Przedwojenna Polska, o której wstydzimy się mówić* [The Era of Silence. The Pre-War Poland that We Are Ashamed to Talk About], Znak Horyzont, Kraków 2018.
- Kunicka-Michalska B., Wojciechowska J., *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej* [Crimes against Freedom, Freedom of Conscience and Religion, Sexual Freedom, Modesty and Dignity and Bodily Inviolability], C.H. Beck, Warszawa 2001.
- Lenartowicz Z., *Falszywe oskarżenia o przestępstwa seksualne* [False accusations of sex crimes], „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1923, nr 43, 46, 757, 820.
- Lew-Starowicz Z., *Zarys seksuologii dla prawników* [An Outline of Sexology for Lawyers], Wydawnictwo ZPP, Warszawa 2000.
- Lew-Starowicz Z., Skrzypulec V. (red), *Podstawy seksuologii* [Fundamentals of Sexology], Wydawnictwa Lekarskie PZWL, Warszawa 2010.
- Linde S.B., *Słownik języka polskiego*, t. 2, cz. 1, M–O [Polish Dictionary, volume 2, part 1, M–O], Drukarnia Xsieny Pijarów, Warszawa 1809.
- Loiselle M., Fuqua W., *Alcohol's effects on women's risk detection in a date-rape vignette*, „Journal of American College Health” 2007, t. 55, nr 5, s. 261–266.
- Macdonald J.M., *The Rape-Offenders and Their Victims*, Thomas, Springfield 1971.
- Madeja B., *Obcowanie płciowe jako znamię przestępstwa* [Sexual intercourse as a criminal offence], „Nowe Prawo” 1989, nr 2–3, s. 147–155.
- Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem* [Penal Code with Commentary], Wydawnictwo Zakładu Narodowego Ossolińskich, Lwów 1932.
- „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1936.
- „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1937.
- „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1938.
- „Mały Rocznik Statystyczny” [Small Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1939.
- Michalska-Warias A., *Zgwałcenie w małżeństwie. Studium prawnokarne i kryminologiczne* [Marital Rape. A Study of Criminal and Criminological Law], Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

- More Ch.A., *The Japanese Mind. Essentials of Japanese Philosophy and Culture*, Ch. Title Comp., Tokyo 1986.
- Olbrycht J., *Medycyna sądowa w procesie karnym* [Forensic Medicine in Criminal Trials], PZWL, Warszawa 1957.
- Płatek M., *Zgwałcenie. Gdy termin nabiera nowej treści. Pozorny brak zmian i jego skutki* [Rape. When an old term acquires a new meaning. A consequence of false sameness], „Archiwum Kryminologii” 2018, t. XL, s. 263–325.
- Radzinowicz L., *Struktura przestępczości w Polsce w świetle statystyki sądowej* [The structure of crime in Poland in view of judicial statistics], „Archiwum Kryminologiczne” 1935, t. II, z. 3–4, s. 361–439.
- „Rocznik Statystyczny” [Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1949.
- „Rocznik Statystyczny” [Statistical Yearbook], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1956.
- „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” 1924, R. III [Yearbook of Statistics of the Republic of Poland], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1925.
- „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” 1925/1926, R. IV [Yearbook of Statistics of the Republic of Poland], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1927.
- „Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej” 1927, R. V [Yearbook of Statistics of the Republic of Poland], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1927.
- „Roczniki Statystyczne” za lata 1970–1979 [Statistical Yearbooks for the Period 1970–1979], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1971–1980.
- Rodak M., *Przestępstwo zgwałcenia i jego sprawcy w II Rzeczypospolitej. Próba wstępnej charakterystyki* [The crime of rape and its perpetrators in the Second Polish Republic. A preliminary outline], „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2015, t. XVIII, s. 131–148.
- Rodzinkiewicz M. [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II [The Penal Code’s Special Section. A Commentary], Zakamycze, Kraków 2006, s. 597–628.
- Sobol E. (oprac.), *Podręczny słownik języka polskiego* [Pocket Dictionary of the Polish Language], Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Wachholz L., *O zgwałceniu* [On rape], „Przegląd Lekarski” 1909, t. LXVIII, nr 14, s. 211–215.
- Wachholz L., *Podręcznik medycyny sądowej, z uwzględnieniem ustawodawstwa austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego dla użytku uczniów, lekarzy i prawników* [A Handbook of Forensic Medicine, including Austrian, German and Russian Legislation, for Students, Doctors and Lawyers], Wydawnictwo Dziel Lekarskich Polskich, Kraków 1899.
- Wachholz L., Olbrycht J., *Medycyna kryminalna* [Criminal Medicine], Gebethner i Wolf, Warszawa 1924.
- Warylewski J., *Inicjowanie procesu karnego w sprawach o przestępstwa seksualne* [Initiating a criminal trial in cases of sexual crimes] [w:] M. Płachta (red.), *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu* [Current Problems of the Law and Criminal Trials. A Book Dedicated to

Professor Jan Grajewski], „Gdańskie Studia Prawnicze”, t. XI, Wydawnictwo UG, Gdańsk 2003, s. 253–264.

Widacki J., *Spots on the Rising Sun*, Wydawnictwo KUL, Lublin 1998.

Widacki J., Cempura A., Przybycień M., *Przestępstwo zgwałcenia i jego ściganie po ostatniej nowelizacji kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego* [The crime and prosecution of rape after the recent amendment to the Penal Code and the Code of Criminal Procedure], „Palestra” 2014, nr 9, s. 162–172.

Yllö K., Torres M.G. (red.), *Martial Rape. Consent, Marriage, and Social Change in a Global Context*, Oxford University Press, New York 2016.

Źródła internetowe

Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości – opracowania wieloletnie: Skazania prawomocne – dorośli – z oskarżenia publicznego – według rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2017 [Statistical Reference Book of the Justice Administration – multi-year studies: Enforceable court sentences, adults, public accusations – according to the type of crime and sentence in the period 2008–2017], <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 4.01.2019].

Mały Rocznik Statystyczny Polski 2019 [Small Statistical Yearbook of the Republic of Poland 2019], GUS, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2019,1,21.html> [dostęp: 12.09.2019].

Zgwałcenie (art. 197) [Rape (art. 197)], [statystyka.policja.pl, http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/63496,Zgwalcenie-art-197.html](http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/63496,Zgwalcenie-art-197.html) [dostęp: 19.08.2019].

Akty prawne

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. [The Council of Europe’s Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, opened for signature in Istanbul on 11 May 2011], Dz.U. z 2015 r. poz. 961.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2008 r., sygn. akt V KK 139/08 [Order of the Supreme Court of 21 May 2008, reference number: V KK 139/08], Lex nr 435319.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1999 r., sygn. akt I KZP 17/99 [Resolution of the Supreme Court of 19 May 1999, reference number: I KZP 17/99], OSNKW 1999, z. 7–8, poz. 37.

- Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego [Act of 13 June 2013 amending the Penal Code Act and the Code of Criminal Procedure Act], Dz.U. z 2013 r. poz. 849.
- Ustawa z dnia 6 lutego 2015 r. o ratyfikacji Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzonej w Stambule dnia 11 maja 2011 r. [Act of 6 February 2015 on the ratification of the Council of Europe's Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, opened for signature in Istanbul on 11 May 2011], Dz.U. z 2015 r. poz. 398.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 listopada 2006 r., sygn. akt II AKa 323/06 [Judgment of the Court of Appeal in Katowice of 9 November 2006, reference number: II AKa 323/06], Lex nr 216965.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 sierpnia 2011 r., sygn. akt II AKa 154/11 [Judgment of the Court of Appeal in Lublin of 24 August 2011, reference number: II AKa 154/11], OSA 2012, z. 5, poz. 3–9.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2008 r., sygn. akt III KK 47/07 [Judgment of the Supreme Court of 24 June 2008, reference number: III KK 47/07], Lex nr 438423.

Varia

- Ministerstwo Sprawiedliwości. Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej. Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *Statystyka sądowa. Prawomocne skazania osób dorosłych 2012–2016*, edycja II [Forensic statistics. Final convictions of adults 2012–2016], Warszawa 2017.
- Płatek M., Opinia na temat poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk nr 532) [Opinion on the parliamentary draft bill to amend the Criminal Code Act and the Code of Criminal Procedure Act (document no. 532)], BAS – 2747/12A, 7.11.2012, [http://orka.sejm.gov.pl/RexDomk7.nsf/0/A1D96B1C1402DA40C1257A9800486873/\\$file/i2747-12A.rtf](http://orka.sejm.gov.pl/RexDomk7.nsf/0/A1D96B1C1402DA40C1257A9800486873/$file/i2747-12A.rtf) [dostęp: 12.09.2019].
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego, druk sejmowy nr 532 [Parliamentary draft bill to amend the Criminal Code Act and the Criminal Procedure Code Act, parliamentary document no. 532], <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/8E9C3EB0522666D0C1257A2B00461E5A/%24File/532.pdf> [dostęp: 13.07.2019].
- U.S. Department of Justice. Federal Bureau of Investigation. Criminal Justice Information Services Division, *United Crime Reporting. National Incident-Based Reporting System*, t. 1, *Data Collection Guidelines*, Washington D.C. 1988.